

ПРИ ДЕВСКЕ ОСНОВЕ У ТОПОНИМИ ЈИ ПРИ ВСКЕ ПЛАНИНЕ

Апстракт: У раду се говори о придевским основама у топонимима на подручју Пивске планине, изразито планинског терена, покривеног необично густим именословом насталим у току вишевековног континуитета једне етничке и дијалекатске компактне целине, оивичене, а тиме на извешан начин и изоловане од околине озбиљним географским реалијама (дубоки кањони Таре, Пиве, Комарнице и Сушице и громадни Дурмитор). Вишегенерацијско животно искуство и свакодневне потребе житеља компактне простране области изнедрили су, између осталог, необично богату лезу онима са придевским основама, назива често формираних по антонимском моделу типа: *горњи ~ доњи, дубоки ~ илнчки, велики ~ мали, раван ~ стрм, широк ~ узак* и сл.

Кључне речи и изрази: Пивска планина, топонимија, придевска основа, горњи, доњи, дубоки, плитки, велики, мали, раван, стрм, широк, узак, шиљат, шупаљ.

1. Стицај срећних околности уврстио је Пиву међу етнографски и језички најиспитаније области на целом српском етничком и језичком простору. Добро су познате етничка прошлост и демографске прилике области из прве половине XX века (Томић 1949; Благојевић 1971), а српску дијалектологију истински су обогатиле две магистралне монографије Јована Вуковића: *Говор Пиве и Дробњака* (Вуковић 1938–1939) и *Акцентни говор Пиве и Дробњака* (Вуковић 1940). Последњих година у домену језичких истраживања више пажње је посвећивано области Пивске планине. Тако је, између осталог, из руку ентузијасте Светозара Таговића добијена монографија *Из лексике Пиве (село Безује)*, образац диференцијалног дијалекатског речника (Таговић 2004). У оквиру програма Одбора за ономастику Српске академије наука и уметности, по писаној инструкцији академика Павла Ивића и упутствима, сталним надзором и саветима професора Светозара Стијовића, систематски је прикупљена ономастичка грађа на простору Пиве. Учињено је то углавном деведесетих година XX века. Највећи део наведеног посла на Пивској планини обавила је ауторка ових редова, а ономастичке чињенице у Пивској жупи

прикупила је Мара Тијанић (о информацијама ове врсте више у: Цицмил-Реметић 2010: 11–12). Топонимија Пивске планине као целине обрађена је и објављена, пре свега у монографијама ауторке овога прилога: *Топонимија дурмићорског села Црне Горе* (Цицмил-Реметић 2003), *Топонимија Пивске планине* (Цицмил-Реметић 2010). Ономастике Планине тичу се и други радови које сам писала сама (Цицмил-Реметић 2000; Цицмил-Реметић 2006) или у коауторству са С. Реметићем (Цицмил-Реметић и Реметић 2008, прештампано у: Цицмил-Реметић и Реметић 2009; Цицмил-Реметић и Реметић 2010, прештампано у: Цицмил-Реметић и Реметић 2011).

2. Овај рад темељи се на ономастичким чињеницама, топонимима и микротопонимима прикупљеним у 24 села Пивске планине: В(абићи), ВD (Барни До), Вz (Безује), Вој(ати), Воr (ковићи), Вr (ијег), В~(Боричје), V(ојновићи), Voјv(одићи), D (убљевићи), @ (еично), J(еринићи), Kп(ежевић и), Ku(лићи), Ne(дајно), Ni (ковићи), P(ишче), Podm(илогора), T(рса), U(Унач и Ерцегова Страна), CG (Црна Гора), CP (Црквичко Поље), [(арић и), [P (Шћепан Поље).¹

Изван садржаја овога прилога остају топоними зоонимског и фитонимског порекла, проблематика већ обрађена у мојим ранијим радовима (Цицмил–Реметић 2000; Цицмил–Реметић 2006). Изостали су, разуме се, и оними са присвојним придевима антропонимског порекла, потврде којих, по природи ствари, има у изобиљу.

3. Широка је лепеза топонима Планине насталих на темељу придевске основе. Иза таквог именовања стоји више добро познатих чинилаца. Пре свега, основна, комуникативна функција онима води „парцелисању“ већ их потеса ради што прецизнијег информисања. Такви потеси се деле на *доњи* и *горњи*, *неретко* и *средњи*, односно *крајњи*. Конфигурација — у овом случају изразито брдовитог, планинског изломљеног — терена спада у ред најважнијих генератора у „уситњавању“ парцела. Инспирација са те стране задужила је називе који почињу обавештењима *врлейтан*, *ошћар*, *шиљай*, *крстай*, *сјирм*, *шујал*, *раван*. Континуирано дуго присуство исте етничке популације, у временима високог наталитета, за собом повлачи уситњавање обрадивог, на планини пословично дефицитарног земљишта, а промену имовинско-правног статуса територије прати и богаћење локалног именослова. Ономастикон сведочи и о народном искуству са квалитетом и свим другим својствима терене на коме обитавају, земљишта које обрађују и од којег им зависи гола егзистенција. Наведени суд оверавају оними

¹ Карта са свим насељима Пивске планине и Пивске жупе дата је у: Цицмил-Реметић 2010 (после стране 24).

темељени на придевима типа *зао*, *злаџан*, *манић*, *добар*, *љућ*, *сладак*, *меден*, *кисео* и сл. Оштром запажању горштака не промичу ни многе друге карактеристике њиховога окружења, локалитета које желе што прецизније именувати као што су боје (*жућ*, *зелен*, *црвен*, *бео*, *шарен*). Респектовање свих важнијих карактеристика (облик, састав тла, боја, квалитет земље, климатске специфичности и сл) изнедрило је именослов који омогућава жељену оријентисаност ратара, пастира, путника намерника. Појам *придевска основа* у овом случају треба схватати условно будући да нису ретки случајеви код којих је придев грађен од именичких основа (примери типа *воден*, *камен*, *каменић*, *леден* и сл).

4. Топониме настале од придевских основа чине две групе: ликови добијени деривацијом придевске основе (потврде типа: *Сийнеж*, *Жујача*, *Криваја*, *Тојлик*, *Шарићи* и сл) и двочлани (ређе и трочлани) оними са придевом у улози детерминатора (*Сийне* окуке, *Жуће* греде, *Крива* влака, *Тојли* до, *Шарени* пасови и сл. Потврде наведене провенијенције у раду ће се наводити према информацији које обавештавају о **величини**, **положају**, **облику**, **изгледу**, **дужини**, **ширини**, **дубини/ висини**, **дебљини**, **температури**, **боји**, **старости**, **obraslosti** **растињем**, **психолошкој оцени**, **укусу** и **мирису** именованих локалитета, односно реалија по којима су ти локалитети именовани.

5. Најбројнију скупину топонима ове врсте чине примери изведени од придева који обавештавају о **величини** именоване реалије:

велики

Више од шездесет двочланих топонима детерминисано је придевом *велика*: Вѣликā Вјетруша Д, ~ водица (неколико пропланака у којима има и воде) ЦГ, ~ Гостаја Бор, ~ грѣда Ј, ~ долина, Загремница (дубодолина и бунар)² У, ~ коса (велика избочина која сече кањон Таре) ЦГ, ~ лѣства (у кањону Пиве), ЦГ (огромна стена), ~ лица (стрма страна, „објешена“ над кањоном Таре) ЦГ, ~ набојина ЦГ, ~ пландишта Д, ЦГ и сл. (укупно 48 потврда), ~ пода (ген. подā) ЦГ (веће заравни у брду Штуоцу), ~ Рѣ љуша (већа страна, горњи део локалитета *Рѣ љуша*) ЦГ, ~ рупина (већа долина) ЦГ, ~ Ритуља (дубодолина и греде) ЦГ; Вѣликѣ кѣсе ЦГ, ~ њйве У, ~ подине (стрмине и западањци у Дурмитору) ЦГ, ~снијежнице БД, ~ Трогрле (јама у којој увек има снега) Ш и сл. (дванаест потврда); Вѣликѣ вѣл (велика стена) Бз, ЦГ, ~ вѣс (брдо и крш) ЦГ, ~ вѣрг У, ~ дѣ ЗХ (увек је у питању

² Подробнији описи топонима, односно именованог локалитета, дају се само изнимно. Информације те врсте дате су у: Цицмил-Реметић 2003 и Цицмил-Реметић 2010.

већа дубодолина) ЦГ, ~ језик (стена у кањону Пиве) П, ~ клѝк (већа страна обрасла клеком) ЦГ, ~ кљунак (голо брдо у облику кљуна) ЦГ, ~ кўк В, ~ рт Ку, ~ цијепац ЦП и сл. (тридесет и три топонима); Вѝликѝ грло/ Гѝрњѝ грло (врлетан терен) ЦГ, Вѝликѝ ждријело (кланац на путу) ЦП, ~ гўвно Бз, ~ котарйште Кн, ~ осѝје Б, Кн, Не, Т, Ш, ~ плеће ЦГ, ~ при сѝје Не, Вѝликѝ прло/ Гѝрњѝ прло (оштро брдо, избочина) ЦГ, ~ рѝмо (избочина у кањону Таре обрасла бором) ЦГ, ~ стајйште Ку и сл. (шеснаест примера);

мали

Мѝлѝ брѝза БД, ~ влаќа Ј, ~ водица ЦГ, ~ дѝла Ни, ~ Кршлетина (терен са доста стена и крша) ЦП, ~ лица ЦГ, ~ нѝбојина ЦГ; ~ пишталина (мања зараван и пут; ту увек има блата и воде) Подм, ~ пода (ген. пѝдѝ) ЦГ (мањи затавањци, заравни на брду Штуоцу), ~ Рѝ љуша (доња страна, мањи део локалитета *Рѝђуша*) ЦГ, ~ Ритуља (мања долина и греде) ЦГ, ~ Тмўшица (пећина) Ни, ~ челина (висока литица, стена у кањону Пиве) и сл. (четрдесет три топонима); Мѝлѝ кгчевине В, ~ ѐмркли (долине обрасле густом шумом) Б, ~ пѝдине (ЦГ) и сл.; Мѝлѝ Боровњѝк У, Ш, ~ Вгови Бз, ~ кљунак Не (брдо оштра врха), ЦГ (голо брдо у облику кљуна), ~ лѝз (равна ливада) ЦП, ~ Сланобитњѝк Кн, ~ чаир Ј и сл. (тридесет и пет топонима); Мѝлѝ ждријело (кланац у пашњаку) ЦП, ~ лѝнйште Б, ~ при сѝје Д, ~ прло (точило, усов и шума Бр; мањи пропланак у шуми ШП), ~ стајйште Ку и сл.;

ситан

Сѝтнѝ точила ЦГ 2X (стране и ситни камен на Дурмитору; мање усови, ситни одрон у кањону Сушице), Сѝтнѝ дѝле (мање долине, пашњак) В, ~ долине Бор, ~ ѐкуке П, Сѝтнеж В, П, Сѝтнешќѝ главица В.

6. Не застају знатније ни потврде које информишу о Pol o` ају именоване реалије:

горњи

Гѝрњѝ вѝла Ж, ~ главица (мање брдо) ЦГ, Гѝрњѝ језерйшта (ливаде и њиве) ЦП, ~ њѝва Т, ~ пишталина (страна где се *јавља*, *йишији* вода) Бор, ~ пѝда (ген. пѝдѝ) ЦГ (мање заравни), ~ тѝрина Бз, Гѝрњѝ чесма / Гѝрњѝ чесма Бр, Гѝрњѝ шќѝра (кршевита долина) Б, Гѝрњѝ шќѝрина (мања вртача са доста камена) Ку и сл. (четрдесет и једна потврда); Гѝрњѝ Вѝликѝ брдо Бч, Гѝрњѝ главице ЦГ 2X (врхови на Дурмитору, тешко проходан терен; долинице и брдельци са доста шкрипова у кањону Сушице), ~ Грѝбени Бор, ~ јатарйште Кн, ~ Јасѝње Бор, Гѝрњѝ почѝ валѝ (место на коме се путници одмарају) Бор, Гѝрњѝ стајине (кањон Пиве), ~ Шќрќе (врлетне долине) БД и сл. (тридесет топонима); Гѝрњѝ / Гѝрњѝ Богодѝ П, Гѝрњѝ дѝчић Ку, Гѝрњѝ Зѝскоци Бз, ~ пѝд (мало већа зараван) Бз, Гѝрњѝ пѝс (страна, литица, тешко

пролазан терен у кањону Сушице) ЦГ, Гóрњй Тòплй дò Ку и сл. (педесетак топонима са елементом *горњи*);

доњи

Дòњā главица ЦГ, ~ језерйшта (ливаде и њиве) ЦП, Дòњā Кгндельица (брдо и страна обрасла шумом) БД, ~ лòква (зараван где је била локва) БД, Дòњā поткутњица ЦП, Дòњā прòдò В, ~ кòтлина ЦГ, ~ лúка ЦГ, ~ пода (ген. пòдā) ЦГ (затаванци, више малих заравни у брду Штуоцу), ~ шкàра (кршевита, шкаревита долина) Б, Дòњā шкàрина (мања, кршевита долина) Ку, Дòњā Штíтањ дòла и сл. (четрдесет топонима са елементом *доња*); Дòњє Грèбени (греде) Бор, Дòњє грòло / Мāлò грòло (узани пролаз на сеоском путу) ЦГ, ~ катинйште Бз, Дòњє Прèвале / Мāлè прèвале (долине, пашњак) ЦП, Дòњє провалије П, Дòњє Ремèшће (ситна шума у страни, кањон Пиве), ~ Трипине (стеновит терен, литице и греде) Бз, ~ шàке (мале котлинице, долинице и превије) П и сл. (двадесет и девет потврда); Дòњй воденй дò Бч, Дòњй Зāгони (пропланци и увале, тешко приступачан терен) ЦГ, ~ зāскоци (врлети у кањону, у које стока „искāчє“. а из којих не може сама да изађе) Бз, ~ клāнац (вала и две долине) Кн, ~ Пòтрк (већа вала где момци тркају коње) П, Дòњй Међеђй дò (велика дубодолина у Дурмитору) ЦГ, Дòњй Тòплй дò Ку, Дòњй пāс (литице и стране у кањону Сушице, тешко пролазан терен) ЦГ и сл. (педесетак топонима са ликом *доњи*);

крадњи („крајњи“)

Крадњā главица (узвишење на Миочи, потопљено) Бор, ~ стāјйшта (долине у којој су били заколи за стоку) Б, ~ стрāна (стрма ливада) БД, Крадњй дò (већи до) ЦГ;

средњи

Срèдице (више мањих дочића) Ни, Срèдњā главица Бор, ~ лúка (равна, чиста ливада и пашњак у кањону Сушице) ЦГ, ~ стāјйшта Б, Срèдњє брòдо Ку, ~ Рāзвршље (превија на Милогори) Подм, Срèдњй врг Не, ~ дò (долина у Дурмитору) ЦГ, ~ крш У, ~ Пí штèt (део локалитета Пиштéти: Гóрњй Пí штèt, Дòњй ~, Срèдњй ~) Бч.

7. Представа о облику и изгледу географских реалија исказује се придевима типа: *крив, крњ, крстйаї, обао, ошйар, йуї, шийаї, врлейан, раван, сїрм*:

крив

Крй ваја (ливада) Бч, Крйва (на Крйви) кршевит терен Бч, Крй вāлке (брдо) Ш (долине у пашњаку. Ту се, према положају, издвајају две целине: Гóрњє Крй вāлке, Дòњє ~ Б), Крй вача (крива и дуга вала) Кн, Крйвинац / Крйвјенац (дубодолина где су Цигани логоровали) П, Криві не (страна где је крчена

шума) Подм, Криводб Б, Бор, П, Д, Кн, Бз, У, ЦГ, Криводола (у Криводолима) више мањих долона, Подм, Криводоли (више мањих долова) У, Криводолска грѣда П, Крива брѣза Ни, ~ буква У, Ш, ~ влака (крива вала) Ш, ~ грѣда (већа стена и пећина) Бор, ~ омор (долина обрасла црногорицом) ЦГ;

крњ

Крњадина/ Крњадине (дубока и дуга долина П; пашњак и стране В), Крњино катиниште/ Крњо катиниште У, Крња јѣла (травнато точило, а при врху — плочаст терен) ЦГ;

крснат/крстат

Крсната страна/ Крстата страна Војв, Ш, Крстац (део села који је био у кањону Пиве, потопљено) Бч, Крстача (равна ливада) Кн, Крстаче У (њиве и ливаде, заравни), П (велики до и неколике вале) , Д (стране и ливаде); Крстачице (страна и две мање долине) Бз;

обао

Обла главица (брдо заобљеног врха) Бз, Д, Не, Ш, ЦП; Већика Обла главица (веће брдо округлог врха) Бз, Мала Обла главица (брдо округлог врха) Бз;

оштар

Оштриковац Не (већи потес ливада, долине и стране), ЦГ (долина, косаница), Оштриковице Ш, БД (стране и долине у Косману, пашњак), Ни, Ј (већи потес долина, брда и доста четинарске шуме, пашњак), Бђјатске Оштриковице (брда и долине обрасле клеком и шумом, пашњак) Ј, Ђуришине Оштриковице (неколике долине) БД, Оштриковчић (неколике долине, косаница) ЦГ, Оштра главица 2X (у оба случаја ради се о мањим брдима) ЦГ;

валовит

Валовити до (потес од више мањих долина) ЦГ;

туп

Тупа главица (брдо облог врха) Не, Тупан (долина где су били котари, ливада) Не;

шиљат

Шиљак (највиши брдо у Шарићима, 1553 м), Вјоводића Шиљак (оштро брдо, пашњак, према Војводићима) Ш, Кнѣшкй Шиљак (оштро брдо у Сенокосима) Ш, Већикй Шиљак (брдо са оштрим врхом) БД, Мали Шиљак БД (брдо оштра врха), Шилата главица Бз, Шиљков до ЦП, Шиљковина/ Шиљковине (велики потес долина и вала) ЦП, Шиљци (грѣде са оштрим врховима) Бз;

врлетан

Врлѣти (стрмине и стене у кањону Пиве), Врлѣтни до (окомите увале и стене у кањону Пиве), ~ крш (оштар гребен у кањону Таре, терен којим

се тешко пролази) ЦГ, Врлѓ осѓје (стране и греде у кањону Пиве), Врлѓтнѓ плеће (стрмина, “објешена“ страна, само на једном месту, и то тешко, проходна) ЦГ, ~ лѓтйште (вала окружена шумом, косаница) ЦГ;

раван

Бѓковā рāван, Јасикова ~, Шкрāјнā ~ Бр, Говеђā ~, Шѓпљā ~ Ни и сл.; Раваница Кн (равна вала), Војв (долина и мања зараван), ЦП (раван у пашњаку), Рāвнā влāка Бој, ~ њйва Бр, ЦГ, ~ ѓсѓв (мањи одрон у кањону Сушице) ЦГ и сл.; Рāвнѓ долине Ж, ЦП, ~ снијежнице У и сл; Рāвнй брйјег (терен без стена у кањону Комарнице), ~ крш (кршеви у Усовима у кањону Сушице) ЦГ, ~ крши (кршевите стране у кањону Пиве), ~ чаири ЦП, Ж, Ј, Ш и сл.; Рāвнѓ бйло (равно брдо, коса) Бз, ~ при сѓје У, ~ плеће (стрмина у потесу у који је улаз могућ само са доње стране) ЦГ;

плоснат

Плѓснатй крш (2X): 1. узвишење и на њему крш који задржава воду;
2. терен са више плоча које задржавају воду Д;

шупаљ

Шипљаче (стране и стрмина над кањоном Пиве) У, Шипљика (шупља стена) Бз, Шупљй не/ Шѓпљй мѓс (оштра коса и стена која, као мост, спаја две ивице вале, туда пролазе само „вљешти ловци“) Бз, Шѓпљā грѓда/ Шѓпљй кāmѓн (велика греда, стена која на једном делу има отвор кроз који се може провући) Бз, Шѓпљā грѓда/ Шѓпљā стијена (шупља стена, превој, пролаз из Штуоца „у Дурми тор“) ЦГ и сл.;

стрм

Стрмац (дубодолина и под, косаница у селу) ЦГ, Стрмо (стрме стране обрасле шумом) Бз, Стрмоглавица Бз (окомита стрмина у пашњаку), Бор (велика стрмина, ливада), У (страна), Стрмци Не (стране и дола обрасле шумом), Подм (страна обрасла чамовином), Стрменā Пāзйш (стрме стране обрасле клеком и ситном шумом) П, Стрменā стрāна Не, В, Стрменова прѓдѓ (стрма ливада) Бч;

леп

Лйјепā главица П, ~ прѓдѓ У, ~ Сударица (равна долина) БД, Лйјепй дѓ Б, Лйјепй Пѓд (заселак Кнежевиђа); Лйјепй пѓд (раван терен) У, Бз, Бор, П, ЦП, Лйјепѓ при сѓје Бз.

8. На Пивској планини су богато заступљени оними који говоре о *дужини, висини, ширини, дубини, дебљини* именованих реалија:

дуг(ачак)

Дигā влāка Не, ~ њйва ШП, ~ прѓдѓ Војв, Кн, ~ пāзйш (стрма страна) ЦГ, Дигачкā влāка Бор, Подм, Војв, Т, Ј, ~ њйва Ку, У, ~ пећина

(велика, дуга пећина) ЦГ, Дугачкѣ врсте (неколике вале) Б, Дугачкѣ дѣ Бој, Д, Ни, ~ цијепац ЦП, Дугачкѣ поље П, Дугѣ Бѣрнѣ дѣ Бч, Дугѣ грѣм У, ~ дѣ (више од 15 потврда; увек је у питању већи, дужи потес), ~ камен (дуги усек између двеју ластви) ЦГ, ~ лѣз (страна, ливада) Бр, Дугѣ намет/Гѣчина прѣдѣ (дуги усек између двеју ластви, увек под снегом, чак и лети; потес у Дурмитору) ЦГ, Дугѣ прѣ сѣје Не и сл.;

кус

Кусѣ бѣр Бч (брдо и на њему сломљени бор), П (бор повише стене), ~ рѣт (кршевито узвишење) Бч, Кусѣ гѣта (оштар гребен и крш у кањону Сушице) ЦГ.

висок

Вис (неколико брежуљака на брду) ЦГ, Вѣликѣ вис (брдо и крш) ЦГ, ~ вис (мање брдо) ЦГ, Вѣсокѣ главица Бч, Вѣсокѣ главицѣ Д. Топоними са придевом *низак* нису забележени на Пивској планини;

широк

Шѣ рокѣ влака (дуга вала) ЦГ, ~ коса БД, У, ~ пѣзѣш (широка вала) Т, ~ прѣдѣ Бз, ~ страна (већи, благо нагнут потес, пашњак) ЦГ, ~ усѣв (усов од руба села, са врха кањона Сушице, до саме реке) ЦГ, Шѣ рокѣ пѣд Не, ~ рѣт Бз, Бор, Шѣ рокѣ плесмо (већа страна, пашњак) ЦП, ~ плеће (страна у пашњаку) ЦП, ~ прѣ сѣје Б, Ј, Кн, Ж, Ш, ~ точило (велика усов и одрон у кањону Сушице) ЦГ;

узак

Ускѣ влака Бз (узана ливада), У (узана вала), ~ прѣдѣ Бз, Ускѣ плеће (страна, пашњак) ЦП;

тесан

Тѣјеснѣ прогон (узан пролаз пробијен кроз камењар и клеке на Дурмитору) ЦГ;

дубок

Дубодѣ (дубока долина) ЦГ, Дубодолина (већа, дубока долина) В, Подм, Дубокѣ долина БД, ЦП, ~ јѣма У, ~ Сударица (дубока долина у којој је паљена кречана) БД, Дубокѣ долине ЦП, Дубокѣ дѣ (петнаестак потврда забележених у Т, Д, У, Бор, П, Бз, Бч, Ш, ЦП, Б, Ж, В, ЦГ, Ј; реч је увек о већој долини) и сл.;

плитак

Плѣткѣ дѣ П, Бч, Бој, ~ пѣд (мањи под) У;

дебео

Дебелѣ бѣрда БД, ~ бѣква (потес на коме се истиче једна велика, стара буква) Ш, ~ грѣда (велика, стрма литица) Бч, ~ стијена (велика литица у Омару) Ш, Дебелѣ Бѣвѣн (усамљена, већа стена) Бор, Дбелѣ крш/Тврдѣ крш

(већа стена, крш) Бз, ~ рт (крш, греде и рт) П, Дебелѡ брдо (веће брдо) БД, Војв. Кн, Не, ~ осѡје Ј, Ш, ЦП, Ж;

танак

Танкѡ ѡсѡв (усов у кањону Пиве), Танкѡ Бовѡн (већа греда) Бор.

9. У именованости Пивске планине нашле су се и информације о присуству/ одсуству влажности, односно воде, драгоцености на донедавно сурово безводном терену:

сув

Суводѡ В, У Сѡвѡ лѡква (десетак потврда; реч је углавном о локалитетима у којим је некада била лока) В, Ш, П, Не, У, ЦП; ~ јѡма Т, ~ пећина (пећина у којој „нѡмѡ ни кѡпи водѡ“) Бз, ~ гтина (врх стене, оштре, високе, неприступачне; на Дурмитору) ЦГ, Сѡвѡ клѡк ЦГ, ~ кици (косе и ртови где најпре окопни снег) Бз; Сишица (река, притока Таре); Сишичкѡ јѡзеро ЦГ, Сишучкѡ поток ЦГ и сл.;

сиров

Сѡ ровѡ ѡморе (потес обрастаѡ шумом) ЦГ;

воден (у значењу влажан)

Вѡденѡ бѡква (потес на коме је била буква у чијем се удубљењу задржавала вода) Ни, ~ влаќа Бз, ~ главица Бз, ~ осѡја Бз, ~ пећина (пећина у којој увек има воде) Бз, ~ плѡча (стена у кањону Комарнице низ коју у јесен тече вода) Бор, Воденѡ плѡче (велике плоче и на њима удубљења у којима се задржава вода) Бор, ~ пећине (стране испресецане растињем и пећинама у којима има воде; потес у Дурмитору) ЦГ, Воденѡ вѡл/ Воденѡ вѡлови (велика стена на којој се задржава вода) Бч, Воденѡ дѡ В (2X: 1. до у коме *ѡишиѡи вода*; 2. већи до у селу), У (велика долина у Суморовој гори са пишталином), Бз (већа долина и у њој локва), Т (долина и у њој изворчић), Воденѡ дѡлови (доловио које често плави вода) Бч и сл.

10. На терену сурове континенталне, алпске климе, са изузетно дугим хладним и снеговитим зимама, а жарким летима, ни температурна реалност није остала без одраза у локалном именованости. О томе сведоче оними са придевима *ѡѡѡѡ, сѡѡѡѡ, хладан*:

топаѡ

Топлѡк (дубок до, заклоњен од ветра) П, Топлица (велика пећина поред Пиве, потопљено), Тѡплѡ дѡла/ Тѡплѡ дѡли (таласаст терен нагнут према кањону Пиве, заклоњен од ветра) У, Тѡплѡ дѡ (дубока долина, заклоњена од ветра) Ку, Тѡплѡ прѡ сѡје (присѡјна страна) ЦП;

студен

Студéнац Бор (извор у кршу са чистом, хладном водом), Студéнац/Злоступ/Ластуп (ждрело и крш на улазу у кањон Комарнице. Ту увек дува ветар па је увек и хладно) Бз, Студенџ врџело (извор који је увек хладан) В;

хладан

Лађеник (већи потес ливада подељених по власницима: Гломазића Лађеник, Дубокџ ~ , Мáловића ~ , Пáвлов ~ , Рáвнџ ~) Бз;

леден

Лџденá дџла (терен окренут према западу) Ш, Леденица Ш (јама у шуми у којој увек има снега), У (јама), Леденице (неколике долине окренуте западу; ту се дуго задржава снег) Ш, Ледењача 2Х (ливада и шкрип у коме увек има снега; пећина у Штуоцу у којој увек има снега) ЦГ.

11. У именовану географских реалија на Пивској планини учествовале су и боје:

бео

Бџјелá вода (снажан извор у кањону Комарнице, вода је бела, јер *џјени*, потопљено) Бор, Д, ~ врџла (јак извор, вода под притиском „пјенишá“) ЦГ, ~ пџјеска (по Пџјесцима) (гудурав терен на коме има ситног песка *џржине*) Бч, ~ џсџв (велика усов у кањону Пиве где се лети осипа камен, а зими „лете,, снежне лавине) П, Бџјелџ брџјег Бр, ~ кáмџн Ку, Т, ~ нáмет (страна и увала, ту се дуго задржава снег) ЦГ, ~ пáс (улаз преко стене и околни терен) ЦГ, ~ крџи (греде и камење беле боје) Бор, Бјелановине Д, Бјелановац (извор на Дурмитору) Бч, П, Бјелановица (била локва па пресушила) П, Бјелá на (страна обрасла шибљем, кањон Пиве), Бјџлобџр (брдо обрасло шумом у којој има и боровине) БД, ЦП, Бјелушевац (веће брдо) Ж, ЦП и сл.;

жут

Житара (греда жуте боје) ЦГ, Житина (жута стена која се обурвава у кањон Сушице) ЦГ, Житине (травната точила, ждрела у кањону Сушице) ЦГ, Жијача (пећина жуте боје) В, Жџтá пећина (већа ппећина) ЦГ, Жџтџ грџде (греде које имају црвено-жуту боју) П, Жџтџ грџм Ку, ~ крџш ЦП, ШП, Жићачкџ дџ Д;

зелен

Зџлџн (ген. *Зџлџни*) Бр, Зеленá главица В, ~ пџдина Бз, Зеленџ У, Зеленџ пџдине Бч, ~ оморе Б, Зеленџ дџ Т, ЦГ, Зеленџ пáсови (потес у Шкрци) ЦГ, Зеленџ рáмо (повећа избочина обрасла шумом; кањон Таре) ЦГ;

црвен

Цгвенā грѣда (већа стена црвене боје) Бор, ЦГ, ~ лѡква Б, ~ плѡча (лителице и црвена плоча) Бч, ~ стијена Бр, Цгвенѣ плѡче Д, Бз, ~ стїјене Кн, ЦГ, Цгвенї кѡмѣн Бз, Ш, ~ крш Д, ~ пѡс (греде и у гредама штрафта, „пас“ црвене боје) П, ЦГ, ~ пѡсови Бч, ЦГ; Цгвенѡ ждријело Бз, В, Д, П;

црн

Црнѡбр (веће брдо на коме данас нема шуме, све је голет Ј, Црновѡљи (стрмине у кањону Пиве), Црнѡ Гора (име села), Црнѡ грѣда Ш, ~ јѡма У, ~ пећина П, Црнѣ влѡке Б, Црнї вїр (некада дубоки и тамни вир, потопљено) Бз, ~ врѣ Б, Ј, Ш, Ни, ЦП, ~ кѡк Бор (црна стена), П (лителице и греде, по гредама понеки бор), ~ рт (већа коса, рт и страна) Бз;

шарен

Шаренѡ главица (брдашце обрасло клеком и травом) ЦГ, ~ долина (мања, шаровита долина) Ј, Шаренї пѡсови П (стене и бледо-жути пасови са ластвама), ЦГ (стене испресецане „пасовима“ којима се може проћи), Шѡрића гора Ш, Шѡрићи, село.

12. Диференцираност на релацији *обраслости растињем ~ голетї* у топонимији се, добро је познато, исказује управо уз помоћ придевских основа. У овом случају тим средствима се указује на одсуство растиња:

го

Гѡлѡ глава Ни, ЦП, Гѡлѣ главице У, Гѡлѡ осѡје Бч;

љут (*љошїуно го, кршевиї, голетїан*)

Љѡт (ж. р.; ген *Љѡтїи*) ЗХ Бз (у сва три случаја – оштар крш; туда се тешко пролази), Љѡт изнад Сланобитнїка (кршевите стране обрасле ситним растињем), Љѡтѡ главица (кршевито брдо) Ј, ~ коса (оштра избочина у кањону Таре) ЦГ, Љѡти (огроман шкаљ, јаме и крши) Бч, Љѡтї дѡчић (чипнати дочић) Б, ~ крш (кршевито брдо, оштар крш) Не, Љутї не у Гребенарици (шкрипови и врлети у којима се медведи крију) Ш;

камен/каменит/каменов

Кѡменѡ глава Т, Ку, ~ главица 2Х (у оба случаја — кршевито брдо) Бч, ~ ђевѡјка (велики крш, стена која личи на девојку у хаљини) П, Каменѡ сїјено (висока, обла стена) П, Каменитѡ влѡка (кршевита влака) ЦГ, ~ долина П (већа долина из које мештани ваде камен за зидање кућа), У (долина са доста крша), Каменитѡ прї сѡје (присѡјна страна) ЦП, Кѡменова глава (брдо пуно крша, голет) У, Ку;

лис (у значењу „без шумског покривача, оголео“)

Лїсина У (једна коса, голет), БД (више долина), Ш (оштро брдо),

Лі синскā њйва У, Лйсā стијена (велика литица, стена на улазу у кањон таре) Бр. ЦП, ~ ўсѡв Бор, Лйси кāmѣн /Лйсā стијена (у самој усови огромна стена) Бор;

чест

Чѣста (равна страна Ђолог врга. Некада је ту била шума, а сада – голет) ЦГ;

чист

Чи стā стрāна (већа страна у кањону Комарнице, на том делу нема већих стена, литица) Бз, Чи стѡ при сѡје (пошумљена страна) Бор.

13. Придевске основе незаобилазне су и код изјашњавања о старости (старини) именованих реалија, где се, по природи ствари, у први план пробијају тзв. културни микротопоними:

стар

Стāрā Плāдйшта (долине и страна у катуну) П, ~ јатара (2X: у оба случаја – долине и омеђине од колиба) БД, ~ кўћа Б, Војв, Ни, У, ~ лѡква БД, Кн, Подм, Т, ~ њйва Бор. ~ ѡграда (страна, некад орано) Ш, ~ Ограђеница (локва са неколике долине) У, ~ прибојина (стране где су били заклони за стоку, кањон Пиве), ~ снијежница Б, Кн, Ни, Ш, ЦГ ~ стāја (присоје и омеђина) Подм, ~ стрўга 2X (мањи потеси где је био тор и где су музли овце) ЦГ, Стāрѣ кўће Војв, Не, Ј, Подм, ~ кућетине Б, ~ лѡкве Ш, Стāрй бўнар В, ~ кўк (кршевито брдо) Не, Стāрѡ грѡбље Бој, ~ гўвно (зараван где је било гумно) Бз, Кн, Ш, ЦГ. Градњом нових Планинштаца су напуштене објекте и станишта, као што се види, именовали *стйарим*.

млад

Млāдѡ бѡрје (стране обрасле борјем у кањону Пиве);³

нов

Нѡвā снијежница Б, Нѡвѣ лѡкве (прављене две локве на Вршчићима, данас у њима нема воде) Ш, Нѡвй пўт (широк прављени пут којим се аутомобилом из Сушице излази у село) ЦГ.

14. Планинштацама није недостајало ни маштовитости ни инвентивности када је требало исказати оцену окружења од којег је зависио његов опстанак. Парче земљишта које је давало добар род именовано је *добрим, меденим, и злайним*., а терен са којег је убиран слаб приход или је, пак, био тешко проходан, у његовој свести је — *зао* и *манйй*.

³ Остављамо по страни топоним именован по врсти рибе. Млāдичка (увала и приобаље на Тари где се добро лови риба „младица“) Бр.

добар

Дѡброврѣг (брдо) Бор, Д, Добродѡ (већа долина, пашњак) Бр;

зао

Злодѡ Ш (долина у којој расте *чййац*, ситна, тврда трава, тешка за кошење), ЦП (долина), Злокос 2X Ку (оба топонима означавају мање заравни са ситном травом чипцем), Баланацйћа злокос (мало већи под) У, Злокоснѡ прѡдѡ (вала, ливада са слабом травом) Бз, Злоступ (греде и комови, тешко пролазан терен у кањону Пиве), Злоступ/ Ластуп/ Студѡнац (ждрело и крш на улазу у кањон Комарнице. Ту увек дува ветар па је увек и хладно) Бз;

златан

Златковуша (терен обрастао боровњаком; у време брања боровница ту се састајала омладина и правила игранке) В, Златарице (стрмина повише ублова) Бор, Злѡтнй нѡмет (страна и брдо) Ни;

манит

Манитѡ коса (веће брдо) БД, ~ прѡдѡ (стране и вале у кањону Комарнице) Д, Манитѡ грѡде (веће греде, „стјенчине“) Бор. Манитй врѣ (брдо, ветровит терен: „дѡвѡ са свйје стрѡнѡ“) ЦГ, Манитагйн пѡд П;

меден

Мѡденй дѡчићи/ Мѡденй сѡт (већи до, раван терен доброг земљишта на коме добро успевају сви усеви) ЦГ;

лењ

Лйјѡнй дѡ (већа долина) Бор.

15. У топонимији Пивске планине до изражаја је дошао и осећај Планинштака за мирис и укус:

кисео

Кисѡљаче П;

сладак

Слатковуша (брдо и страна, њива) Не;

смрдљив

Смгдан (бунар који је запуштен па се вода „осећа“) П; Смгдѡш/ Лојовина (већи потес ливада, дубодолина са мало смрчеве шуме и „прѡвљѡнй бѡнар“) Ј.

16. И овај кратки поглед на топониме придевског порекла на простору Пивске планине показује зашто се ономастикон сматра неписаном историјом истраживаног региона. Оними у чијем су саставу и ликови придевске провенијенције сасвим поуздано дочаравају географски атлас, климатологију и привредну слику сваког испитиваног кутка па и области Пивске

планине. Придевске речи су, показује и овај пример, управо и најприме-
није средство за исказивање односа човека према стварности која га окру-
жује и у чијем устројству и сам учествује. Топоними овога типа понајбоље
сведоче о искуству Планинштака, пре свега о потешкоћама, свакодневној
муци да се преживи и опстане на врлетима каква је њихова Планина, а и
дурмиторски плато узет у целини.

Литература

- Благојевић 1971 — Обрен Благојевић, *Пива. Природа. Етимографија. Револуција*.
— Београд (Српска академија наука и уметности. Посебна издања, књ. CDXLIII, Одељење друштвених наука, књ. 69), стр. XI + 776 + 122 илустра-
ције + карта.
- Богдановић 1986 – Недељко Богдановић, *Микротопонимија Голака*. – Оно-
матолошки прилози, Београд (Српска академија наука и уметности), књ. VII,
483–498.
- Богдановић 2005 – Недељко Богдановић, *Микротопонимија Сврљига*. – Оно-
матолошки прилози, Београд (Српска академија наука и уметности), књ.
XVIII, 39–180.
- Букумирић 2002 – Милета Букумирић, *Ономастика горњег и средњег Лаба*.
— Лепосавић/Косовска Митровица/Исток (Институт за српску културу —
Ппиштина. Филозофски факултет. Дом културе „Свети Сава“), стр. 208.
- Букумирић 2011 – Милета Букумирић, *Из ономастике липљанске околине*. —
Ономатолошки прилози, Београд (Српска академија наука и уметности), књ.
XXI, 47– 190.
- Вуковић 1938–1939 — Јован Л. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*. — Јужнословен-
ски филолог, Београд, књ. XVII, 1–113.
- Вуковић 1940 — Јован Л. Вуковић, *Акцент говора Пиве и Дробњака*. — Срп-
ски дијалектолошки зборник, Београд (Српска краљевска академија), књ. X,
185–417.
- Гаговић 2004 — Светозар Гаговић, *Из лексике Пиве (село Безује)*. — Српски
дијалектолошки зборник, Београд (Српска академија наука и уметности и
Институт за српски језик САНУ), књ. LI, 1–312.
- Гаговић 2006 – Светозар Гаговић, *Топонимијска слика Безуја*. – Београд (ауторско
издање), стр. 246.
- Пујић 2009 – Саво Пујић, *Ономастика Придвораца требињских*. —Ономато-
лошки прилози, Београд (Српска академија наука и уметности), књ. XIX–
XX, 523–620.
- Радић 2003 – Јованка Радић, *Топонимија Бјелице*. – Ономатолошки прилози,
Београд (Српска академија наука и уметности), књ. XVI, 17–322.

- СТИЈОВИЋ 1982 – Светозар Стијовић, *Ономастика западног дела Метохијског (Пећког) Подгорја*. – Ономатолошки прилози, Београд (Српска академија наука и уметности), књ. III, 193–300 + карта Метохијског Подгора.
- ТОМИЋ 1949 — Светозар Томић, *Пива и Пивљани*. — Српски етнографски зборник, Београд (Српска академија наука. Одељење друштвених наука), књ. LIX, Прво одељење. Насеља и порекло становништва, књ. 31, стр. 379–530 + XXVI прилога (фотографија) + карта Пиве.
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ 2000 – Радојка Цицмил-Реметић, *Фитоними и зооними у топонимији дурмиторског села Црне Горе*. — Јужнословенски филолог, Београд (Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ), књ. LVI/3-4, 1371–1380.
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ 2003 — Радојка Цицмил-Реметић, *Топонимија дурмиторског села Црне Горе*. — Ономатолошки прилози, Београд (Српска академија наука и уметности), књ. XVI, 323–375.
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ 2006 — Радојка Цицмил-Реметић, *Топоними зоонимског порекла на Пивској планини*. — Годишњак за српски језик и књижевност. Година XX, број 8, Ниш (Филозофски факултет у Нишу), 487–493.
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ 2010, Радојка Цицмил-Реметић, *Топонимија Пивске планине*. — Библиотека ономатолошких прилога, Београд (Српска академија наука и уметности, Одбор за ономастику) књ. 1, стр. 354 (са једном картом и 49 фотографија у боји).
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ И РЕМЕТИЋ 2009 — Радојка Цицмил-Реметић и Слободан Реметић, *Из хидронимије Пивске планине*. — Зборник Института за српски језик САНУ I. Посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота, Београд, 2008, 495–502. Прештанпано у : Годишњак за српски језик и књижевност. Година XXII, број 9, Ниш (Филозофски факултет у Нишу), 515–522.
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ И РЕМЕТИЋ 2010 – Радојка Цицмил-Реметић и Слободан Реметић, *Бајо Пивљанин у огледалу ономастике*. Посебна издања Филозофског факултета Универзитета у Приштини, књ. 1, Зборник радова проф. др Милосаву Вукићевићу у част, Косовска Митровица, 2010.
- ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ И РЕМЕТИЋ 2010 – Радојка Цицмил-Реметић и Слободан Реметић, *Сусрет цивилизација и народа у топонимији Пивске планине*. — Годишњак за српски језик и књижевност. Година XXIII, број 10, Ниш (Филозофски факултет у Нишу), 447–453. Прештанпано у : Годишњак за српски језик и књижевност. Година XXIV, број 11, Ниш (Филозофски факултет у Нишу), 2011, 39–45.

Radojka B. Cicmil-Remetić

ADJECTIVAL BASES IN THE TOPONYMY OF PIVSKA MOUNTAIN

The paper presents the toponyms of adjectival bases collected and registered in 24 villages of the mountain Pivska, which is a predominantly mountainous region, representing a centuries-old continuity of ethical and dialect detachment, bordered and thus isolated from the surrounding by four rivers (Tara, Piva, Komarnica and Susica) and the massif of Durmitor. Living in such an area, the local population have created a rich inventory of the toponyms with adjectival bases, frequently formed by the antonym model: *gornji-donji* (*upper-lower*), *duboki-plitki* (*deep-shallow*), *veliki-mali* (*big-small*), *ravan-strm* (*flat-steep*), *sirok-uzak* (*wide-narrow*), etc.